

Binnen de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken hebben de onderstaande fracties de behoefte vragen en opmerkingen voor te leggen aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de brief Advies DINGtiid Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2024–2028 en Advies DINGtiid Friestalige Journalistiek (Kamerstuk 33 335, nr. 22).

De voorzitter van de commissie,
De Vree

Adjunct-griffier van de commissie,
Van der Haas

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-PvdA-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de NSC-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie

II Antwoord/reactie van de Minister

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-PvdA-fractie

De leden van de fractie van GroenLinks-PvdA hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van het kabinet en het advies van DINGtiid naar aanleiding van de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028 (BFTK) en het advies over Friestalige journalistiek.

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie zijn blij dat de adviezen worden overgenomen. Deze leden vragen in algemene zin aandacht voor het goed opvolgen van de acties uit de BFTK. Kan de Minister toezeggen dat als bij de tussenevaluatie blijkt dat er meer moet gebeuren om de doelen te halen, de Minister hiervoor – in overleg met de provincie en na advies van DINGtiid – met concrete voorstellen komt? Zo nee, waarom niet?

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie lezen in de brief van de Minister dat er door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) en de provincie Fryslân besloten is om voor de nieuwe periode van de BFTK ieder 125.000 euro beschikbaar te stellen ten behoeve van de hbo-minor Friese journalistiek en media. Hierbij komen vragen op over de financiering van deze minor. Is de eenmalige investering van 250.000 euro voldoende of moeten hier structurele financiële middelen bij komen? Is de eenmalige investering voldoende of moet hier iedere zoveel jaar over geëvalueerd en bijgestuurd worden? Deze leden hebben vragen of de minor zonder deze extra financiële middelen kan blijven bestaan. Graag ontvangen zij hier een reflectie op van de Minister.

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie hechten veel waarde aan goede regionale en lokale journalistiek. Dit is niet alleen belangrijk voor de informatievoorziening van inwoners, maar ook spelen regionale en lokale journalisten een belangrijke rol in de democratie. Deze leden hebben zorgen over het feit dat er steeds minder budget beschikbaar is voor regionale en lokale journalistiek. Deelt de Minister deze zorg? En kan hierbij specifiek worden ingegaan op wat dit betekent voor de Friestalige journalistiek?

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden fan de VVD-fraksje hawwe kennisnaam fan de kabinetsreaksje op it advys fan DINGtiid en hawwe dêroer noch in oantal fragen.

Yn april 2024 is de Bestjoersôfspraak Fryske Taal & Kultuer 2024–2028 (BFTK) ûndertekene. De leden wolle graach witte hokker konkrete saken yn it earste jier útfierd, oppakt of regele binne. Der is in soad te dwaan en beheinde tiid, dus der moat tempo makke wurde mei de ôfspraken om de ambysjes wier te meitsjen. De leden kinne harren net oan de yndruk

ûntlûke dat it Ryk benammen wiist nei oaren om de ôfspraken en ambysjes te realisearjen. Graach in refleksje fan de Minister.

Neffens de Wet gebrûk Fryske taal (2014) hat DINGtiid ta taak om te advisearjen oer it BFTK. Dit advys is ein maart 2024 oan it Ryk en de provinsje oerhandige. Hoe burdt dit advys meinaam by de útfiering fan it BFTK? Wêrom is de reaksje op it advys fan maart 2024 earst yn jannewaris 2025 jûn? Hoe kin yn de takomst soarge wurde dat dit proses better op elkoar oanslút? De leden fan de VVD-fraksje stelle de advizen fan DINGtiid tige op priis en fine dat hjir serieuus en tiidich rekken mei jûn wurde moat. Kin de Minister in oersjoch jaan fan it tiidpaad fan de ynfiering fan de BFTK?

Yn de BFTK steane in soad dizich formulearre doelstellingen. DINGtiid bemerkt dat it Frysk baat hat by konkrete maatregels, net allinnich in «stribjen» of «ferkenning». De leden fan de VVD-fraksje freegje oft de Minister ree is by de tuskenevaluaasje te besjen op hokker ûnderwerpen noch konkrete maatregels misse. Hokker maatregels nimt de Minister om ûndersyk nei de effektiviteit fan it taalbelied op de lange termyn te befoarderjen? De leden fan de VVD-fraksje freegje ek nei de útfiering fan de moasje Bevers en Van der Molen (36 200 VIII, nr. 132). Kin de Minister dúdlikheid jaan oer hoe't dizze moasje oangeande de BFTK útfierd is?

Rjochtspraak en finzenis

De leden fan de VVD-fraksje misse, krekt as DINGtiid, yn de kabinetsreaksje in stânpunt oer it advys fan DINGtiid om rjochtsaken dêr't ferwachte wurdt dat der Fryske sprekkers dielnimme, te konsintrearje yn Ljouwert. Kin de Minister oanjaan hoe't it op dit stuit ferrint mei it brûken fan it Frysk yn de rjochtspraak? Hokker foarútgong wurdt der makke?

De leden fan de VVD-fraksje wolle witte oft it kabinet de Fryske taal en de dêroan relatearre oplossing foar tolken lykstelt mei oare, net-Rykstalen. Is it kabinet fan miening dat der wat it Frysk oanbelanget in gruttere ferantwurdlikheid is, sjoen de ynternasjonale en nasjonale ferplichtings? Want yn de reaksje wurdt benammen wiisd nei de tolksjinstferliening yn algemiene sin. Yn hoefier driget hjirmei de posysje fan de Fryske taal ûnder te snijen?

De leden fan de VVD-fraksje hawwe noch in oantal fragen oer de saak wêryn in detinearde út De Westereen gjin Frysk mear mei syn Frysktalige, demintearjende beppe prate mocht. De leden begripe fansels dat der situaasjes binne wêryn net Frysk sprutsen wurde kin mei it each op de feiligens. De fraach is oft yn dit spesifyke gefal fan in demintearjende beppe, dy't weromfalt op har earste memmetaal, in rykstaal, der net in tolk beskikber wêze moatte soe? Sa nee, wêrom net?

De Minister hat earder oanjûn dat de beropsrjochtbank koartlyn hat oardiele dat, ûnder oare mei it each op it nedige tafersjoch en it net beskikber wêze fan in tolk Frysk, it net ûnredelik of ûnbillik is om dizze tastimming te wegerjen yn it gefal dat in detinearde de Nederlânske taal ek machtich is. Jildt dit neffens de Minister ek as it giet om in situaasje as hjirboppe, fan in demintearjende beppe, dy't allinnich it Frysk noch mar machtich is? En wêrom kin der dan net in tolk beskikber wêze?

Frysktalige sjoernalistyk

De leden fan de VVD-fraksje misse yn de kabinetsreaksje de ambysje wat it Frysk yn de media oanbelanget. Der wurdt benammen ferwiisd nei oaren, lykas de provinsje en ynstellingen, en benammen nei de profesjo-

nalisearring fan lokale omroppen yn algemiene sin. Dat fine de leden wol hiel meager. Wat bart yn dat ramt spesifyk foar it Frysk by de lokale en regionale omroppen, en wat sil der mear barre as wat der no al bart?

Oerige

De leden fan de VVD-fraksje wolle witte wannear't de Wet gebrûk Fryske taal evaluearje wurdt.

De leden fan de VVD-fraksje fine it gebrûk fan it Frysk yn de soarch krúsjaal. Bygelyks yn de thússoarch, yn de geastlike sûnenssoarch, yn de spoedeaskjende soarch en yn de langduorjende soarch (bygelyks by demintsy). DINGtiid hat dêr yn oktober 2024 in gearkomste oer hâlden. Binne jo ree om mei de provinsje en soarchynstellingen te sjen wat der noch mear mooglik is om it Frysk yn de soarch te stimulearjen en te befoarderjen? Sa nee, wêrom net?

De leden fan de VVD-fraksje lêze ek oer de posysje fan Frysktaligen bûten Fryslân. De Minister giet dêr yn de reaksje net op yn. Kin de Minister dizze reaksje noch jaan? Is de Minister ree om by de tuskenevaluaasje te besjen hoe't de posysje fan Frysktaligen bûten Fryslân befoarderje wurde kin?

De leden fan de VVD-fraksje fine it wichtich dat der mear Frysk yn de iepenbiere romte te sjen is. De provinsje Fryslân hat oankundige de ferkearsbuorden lâns provinsjale diken yn Fryslân yn 2026 te ferfangen troch twatalige ferkearsbuorden. Wat giet it Ryk dwaan?

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de kabinetsreactie op de adviezen van DINGtiid en hebben daarover nog een aantal vragen.

In april 2024 is de BFTK ondertekend. De leden van de VVD-fractie willen graag weten welke concrete zaken in het eerste jaar zijn uitgevoerd, opgepakt of geregeld. Er is namelijk veel te doen en beperkt tijd, dus er moet tempo worden gemaakt met de afspraken om de ambitie waar te maken. Deze leden kunnen zich niet aan de indruk onttrekken dat het Rijk vooral wijst naar anderen om de afspraken en ambitie te realiseren. Graag een reflectie van de Minister.

Volgens de Wet gebruik Friese taal heeft DINGtiid tot taak om te adviseren over de BFTK. Dit advies is eind maart 2024 aan Rijk en provincie overhandigd. Hoe is dit advies meegenomen bij de nieuwe BFTK? Waarom is de reactie op het advies van maart 2024 pas in januari 2025 gegeven? Hoe kan in de toekomst ervoor gezorgd worden dat dit proces beter op elkaar aansluit? De leden van de VVD-fractie stellen de adviezen van DINGtiid namelijk zeer op prijs en vinden dat hier serieus en tijdig rekenschap van moet worden gegeven. Kan de Minister een overzicht geven van het tijdpad van de implementatie van de BFTK?

In de BFTK staan veel vaag geformuleerde doelstellingen. DINGtiid merkt op dat het Fries gebaat is bij concrete maatregelen, niet bij slechts een «streven» of «verkenning». De leden van de VVD-fractie vragen of de Minister bereid is bij de tussenevaluatie te bezien op welke onderwerpen nog concrete maatregelen missen. Welke maatregelen neemt de Minister om onderzoek naar de effectiviteit van het taalbeleid op de lange termijn te bevorderen? Deze leden vragen ook naar de uitvoering van de motie-Bevers/Van der Molen (36 200 VIII, nr. 132). Kan de Minister duidelijkheid geven over hoe deze motie met betrekking tot de BFTK is uitgevoerd in de adviezen van Dingtiid?

Rechtspraak en penitentiaire inrichting

De leden van de VVD-fractie missen, net als DINGtiid zelf, in de kabinetsreactie een standpunt over het advies van DINGtiid om zaken waarvan verwacht mag worden dat er Friessprekenden zullen deelnemen, te concentreren in Leeuwarden. Kan de Minister aangeven hoe het op dit moment verloopt met het gebruik van het Fries in de rechtspraak? Welke vorderingen worden er gemaakt?

De leden van de VVD-fractie willen weten of het kabinet de Friese taal en de daaraan gerelateerde oplossing voor tolken gelijkstelt met andere, niet-rijkstalen. Is het kabinet van mening dat er ten aanzien van het Fries een grotere verantwoordelijkheid bestaat? Want in de reactie wordt vooral gewezen naar de tolkdienstverlening in algemene zin. In hoeverre dreigt hierdoor de positie van de Friese taal ondergesneeuwd te raken?

De leden van de VVD-fractie hebben nog een aantal vragen over de zaak waarin een gedetineerde uit De Westereen geen Fries mocht spreken met zijn Friestalige, dementerende beppe. Deze leden begrijpen natuurlijk dat er situaties zijn waarin geen Fries gesproken kan worden met het oog op de veiligheid. De vraag is of in zo'n specifiek geval van een dementerende beppe, die terugvalt op haar eerste taal, een rijkstaal, er niet een tolk beschikbaar zou moeten zijn? Zo nee, waarom niet?

De Minister heeft eerder aangegeven dat de beroepsrechter recentelijk heeft geoordeeld dat, onder meer gelet op het benodigde toezicht en het niet beschikbaar over een tolk Fries, het niet onredelijk of onbillijk is om deze toestemming te weigeren in het geval een gedetineerde de Nederlandse taal ook machtig is. Geldt dit volgens de Minister ook als het gaat om een situatie als hiervoor genoemd, van een dementerende beppe, die alleen het Fries nog maar machtig is? En waarom kan er in zo'n specifiek geval niet een tolk beschikbaar zijn?

Friestalige journalistiek

De leden van de VVD-fractie missen in de kabinetsreactie de ambitie als het gaat om het Fries in de media. Er wordt vooral verwezen naar anderen, zoals de provincie en instellingen, en vooral naar de professionalisering van lokale omroepen in algemene zin. Dat vinden deze leden wel erg mager. Wat gebeurt in dat kader specifiek voor het Fries bij de lokale en regionale omroepen dan wel wat gaat er meer gebeuren dan nu al gebeurt?

Overig

De leden van de VVD-fractie willen weten wanneer de Wet gebruik Friese taal wordt geëvalueerd.

De leden van de VVD-fractie vinden het gebruik van het Fries in de zorg cruciaal. Bijvoorbeeld in de thuiszorg, in de geestelijke gezondheidszorg, in de spoedeisende zorg en in de langdurige zorg (bijvoorbeeld bij dementie). DINGtiid heeft daar in oktober 2024 een bijeenkomst over gehouden. Is de Minister bereid om met de provincie en zorginstellingen te kijken wat er nog meer mogelijk is om Fries in de zorg te stimuleren en bevorderen? Zo nee, waarom niet?

De leden van de VVD-fractie lezen ook over de positie van Friestaligen buiten Fryslân. De Minister gaat daar in de reactie niet op in. Kan de Minister deze reactie alsnog geven? Is de Minister bereid om vanaf de tussentijdse evaluatie te bezien hoe de positie van Friestaligen buiten Fryslân bevorderd kan worden?

De leden van de VVD-fractie vinden het belangrijk dat er meer Fries in de openbare ruimte is. De provincie Fryslân heeft aangekondigd de verkeersborden langs provinciale wegen in Fryslân in 2026 te vervangen door tweetalige verkeersborden. Wat gaat het Rijk doen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de NSC-fractie

De leden van de NSC-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van zowel de adviezen van DINGtiid als de kabinetsreactie op deze adviezen. Deze leden zijn DINGtiid zeer erkentelijk voor de concrete adviezen, hoewel DINGtiid zich in haar adviezen moest beperken tot voorlopige teksten van de BFTK.

De leden van de NSC-fractie lezen in het advies van DINGtiid over de BFTK dat er wordt geadviseerd het BFTK-proces opnieuw te structureren als een doorgaande, gemeenschappelijke opdracht. Deze leden onderschrijven dit en lezen in de kabinetsreactie dat er hiertoe belangrijke stappen worden gezet, bijvoorbeeld door tussentijds te evalueren in 2026. Hoewel deze leden dit als goede ontwikkeling zien, vragen zij zich af hoe de Minister deze stap ziet als een concrete vermindering van de werkdruk voor het Rijk, provincies en gemeenten. Hoe leidt tussentijds evalueren tot vermindering van de werkdruk, specifiek ten aanzien van de laatste anderhalf jaar van de beleidsperiode? Ziet de Minister nog meer mogelijkheden om het BFTK-proces te stabiliseren, zoals gewenst door DINGtiid? Bovendien geeft DINGtiid specifieke aanbevelingen om de werkdruk te verlagen. Hoe geeft de Minister uitvoering aan deze aanbevelingen en is inmiddels geborgd dat er voldoende structurele personele inzet en continuïteit van kennis is bij beide overheden, ook gezien het verloop in ambtelijk personeel? Is de Minister bereid twee keer per jaar bestuurlijk te spreken over het Fries met de betreffende gedeputeerde?

De leden van de NSC-fractie lezen dat er onduidelijkheid bestaat over de commissie, waar in motie-Romke de Jong c.s. (36 200 VII, nr. 128) toe wordt opgeroepen om de zorgplicht voor het Fries te garanderen en door een commissie de verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur verder uit te werken. Is de Minister van mening dat de commissie nu voldoende bijdraagt en dat er voldoende uitvoering gegeven is aan de zorgplicht waartoe in de motie-Romke de Jong c.s. wordt opgeroepen? Zo nee, op welke punten ziet de Minister verbetermogelijkheden?

De leden van de NSC-fractie lezen in het advies van DINGtiid over de BFTKmeermaals dat het ontbreekt aan een langetermijnvisie op de Friese taal en cultuur. Bovendien wordt benadrukt dat heldere langetermijn doelen het realiseren van ambities makkelijker maakt en monitoring een diepere lading krijgt. De Minister deelt in de kabinetsreactie dat er vervolgesprekken plaatsvinden tussen de provincie, het Rijk en DINGtiid over langetermijndoelen. Kan de Minister aangeven wat haar visie is op de langetermijndoelstellingen en hoe deze wat haar betreft vormgegeven moeten worden? Daarnaast hebben de provinciale staten van Fryslân het op zich genomen om langetermijndoelen ten aanzien van het Friese taalbeleid te formuleren. Is de Minister bereid er bij DINGtiid op aan te dringen dat deze simultane processen bij voorkeur tot een gezamenlijk heldere uitkomst zouden leiden?

De leden van de NSC-fractie lezen dat het belang van burgerparticipatie voor het maken van succesvol taalbeleid wordt benadrukt. Deze leden onderschrijven dit volledig, maar lezen tegelijkertijd dat de Minister in de aanloop naar de tussentijdse rapportage van de BFTK verkent welke mogelijkheden er zijn om Friese inwoners te betrekken bij de uitvoering. Ziet de Minister een rol weggelegd voor de Stim Fan Fryslân? Wanneer

wordt de Kamer hierover geïnformeerd en welke opties voor burgerparticipatie heeft de Minister nu al in beeld? Kan de Minister nadere duiding geven op welke punten zij in de uitvoering mogelijkheden ziet om een vorm van participatie in te zetten? Hoe gaat de Minister dat vormgeven? Hoeveel deelnemers worden bijvoorbeeld betrokken?

De leden van de NSC-fractie lezen in het advies van DINGtiid over de BFTK dat geadviseerd wordt om monitoring van de BFTK extern te beleggen. Hoewel de Minister uitvoerig ingaat op de manier van monitoring, door onder andere in te gaan op het gebruik van de Taalatlas, gaat zij niet in op het beleggen van de monitoring bij een externe partij. Hoe kijkt de Minister naar deze aanbeveling en is zij bereid deze uit te voeren? Zo ja, bij wie en op basis waarvan zou monitoring plaats moeten vinden, ook gegeven de wetenschap dat de Fryske Taalatlas geen compleet beeld geven voor een volwaardige evaluatie? Acht de Minister de Taalatlas dan als een zwaar genoeg instrument? Is de Minister tevens bereid bij de tussenevaluatie te bekijken op welke onderwerpen nog concrete doelstellingen ontbreken?

De leden van de NSC-fractie lezen ook dat DINGtiid adviseert om tot een stabiele meetinfrastructuur te komen. Deelt de Minister, gelet op de beperkingen van het huidige instrumentarium, het advies om de meetinfrastructuur nader vorm te geven zodat de effectiviteit van het taalbeleid duidelijker zichtbaar wordt? Zo ja, welke stappen overweegt de Minister en op welke termijn kan de Kamer hierover geïnformeerd worden?

De leden van de NSC-fractie lezen dat DINGtiid concludeert dat er weinig samenhang zit in de BFTK-visie op het onderwijs. DINGtiid beveelt daarom aan op een aparte onderwijsnotitie op te stellen, waarin de visie op het perspectief van de doorgaande leerlijn verder wordt uitgewerkt. De provincie heeft hiertoe het Taalplan Frysk 2030. Deelt de Minister de mening dat met het halen van de doelen uit het Taalplan Frysk 2030 nog niets is gezegd over hoe goed de Friese taal wordt beheerst, daar de doelen hoofdzakelijk op aanbod zijn gericht? Deelt de Minister ook de mening dat er ruim vóór 2030 zicht moet zijn op een vervolg van Taalplan Frysk 2030 in het kader van langetermijndoelen, zodat uitvoerende instanties en scholen zich hier op in kunnen stellen? Deelt de Minister onze mening dat een vervolg doelen op beheersing zou moeten bevatten in plaats van doelen op aanbod?

De Minister stelt het Fries en het Nederlands als gelijkwaardige talen in de provincie Fryslân te zien. Toch wordt de positie van het Nederlands in de voorschoolse opvang nadrukkelijk belangrijker geacht dan het Fries. Het Nederlands is een verplichting, het Fries een optie. Hierin zijn de nu geldende BFTK zelfs een achteruitgang ten opzichte van de taalsituatie van het Fries op bijvoorbeeld Friestalige kinderopvanglocaties. Ontkent de Minister dat dit zo is? Is de Minister van mening dat kinderen een gelijkwaardige taalontwikkeling in beide talen verdienen? Is de Minister het met ons eens dat gelijkwaardigheid wat anders is dan gelijkheid en dat juist het Fries moet worden gestimuleerd om gelijkwaardig te kunnen worden? Welke maatregelen neemt de Minister om de gelijkwaardige positie van beide talen in de voorschoolse fase te bevorderen en de achteruitgang in de praktijk op dit specifieke punt door de BFTK terug te draaien?

De leden van de NSC-fractie lezen in de kabinetsreactie dat er met de nieuwe BFTK door het Rijk middelen beschikbaar gesteld zijn om meer bevoegde leraren aan te stellen voor het onderwijzen in het Fries. Deze leden lezen ook in het advies van DINGtiid dat er aanbevolen wordt om

ervoor te zorgen dat op iedere school van het voortgezet onderwijs het Fries als keuze-examenvak in de bovenbouw wordt aangeboden. De Minister reageert echter niet op deze specifieke aanbeveling en geeft enkel aan dat de middelen drempelverlagend kunnen werken. Kan de Minister dit nader duiden? Deelt zij de aanbeveling van DINGtiid en zo ja, hoe en op welke termijn kan deze gerealiseerd worden?

De leden van de NSC-fractie lezen dat DINGtiid kritisch is op de frase «Scholen die vmbo-onderwijs aanbieden kunnen bij het Ministerie van OCW officieel toestemming aanvragen voor het opnemen van het leergebied Friese taal en cultuur binnen het profiel van de leerlingen» in de BFTK. Deelt de Minister het standpunt van DINGtiid dat de er geen onwenselijke administratieve drempel moet worden opgelegd aan het vmbo voor het opnemen van het leergebied Friese taal en cultuur?

De leden van de NSC-fractie lezen in de kabinetsreactie dat binnen de reikwijdte van het amendement-Soepboer (36 410 VIII, nr. 52) Firda een practoraat uitvoert en opstelt. Daarbij geeft de Minister aan dat Firda alle ruimte krijgt om een eigen onderzoeksagenda in te richten. Hoe actief zullen het Rijk en de provincie blijven in de monitoring en eventuele bijsturing van het practoraat?

Ten aanzien van de tolkinzet van het openbaar ministerie (OM) lezen de leden van de NSC-fractie dat DINGtiid signalen heeft ontvangen dat er al geruime tijd problemen zijn met de inzet van beëdigde gerechtstolken. DINGtiid heeft signalen ontvangen dat het verschil tussen het tarief en wat het tolkbureau bereid is te betalen te groot is. DINGtiid adviseert daarom hier aanvullende afspraken over te maken. Deze leden vragen of de Minister de signalen zoals DINGtiid die aanstipt herkent en of zij bereid is in de Kamerbrief over de tolkdienstverlening niet alleen in te gaan op de leverzekerheid en levernauwkeurigheid, maar ook specifiek in te gaan op het signaal vanuit de beëdigde rechtstolken.

De leden van de NSC-fractie lezen in het advies van DINGtiid dat zij haar advieswerk in dit BFTK-proces niet optimaal heeft kunnen uitvoeren en adviseert daartoe in artikel 5 en 6 van de BFTK vast te leggen dat DINGtiid in geval van het tussentijds wijzigen respectievelijk beëindigen van de afspraken eerst wordt gevraagd om te adviseren wat dit voor het Fries betekent. Deelt de Minister deze opvatting van DINGtiid en zo ja, overweegt zij naast de aanbeveling van DINGtiid nog andere stappen om de positie van DINGtiid sterker te borgen in het BFTK-proces?

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de stukken en hebben daarover nog een aantal vragen.

Algemeen

De leden van de D66-fractie zijn verheugd om te concluderen dat het verzoek in de motie-Kuiken/Romke de Jong (36 200 VII, nr. 135) om het ambitieniveau voor de Friese taal te verhogen is uitgevoerd. Tegelijkertijd concludeert het DINGtiid-advies dat het verzoek in deze motie aangaande het informeren van de Kamer over de visie voor het Fries nog beter kan worden uitgewerkt. Deze leden omarmen de Friese taal als tweede Rijkstaal en streven naar een tweetalig Fryslân, waarin zowel het Fries als het Nederlands een gelijkwaardige, volwaardige positie heeft in alle domeinen van het maatschappelijke leven. Ondersteunt de Minister dat streven? Is de Minister bereid om bij de tussentijdse evaluatie van de

BFTK uitgebreider in te gaan op de inherente waarde van de Friese taal en cultuur?

De leden van de D66-fractie ondersteunen de wens van DINGtiid en de provinciale staten van Fryslân om met een breed gedragen langetermijndoelen voor het Fries te komen waar in gezamenlijkheid aan kan worden gewerkt. Deze leden zijn benieuwd of de Minister bereid is er bij DINGtiid op aan te dringen dat deze processen bij voorkeur tot een gezamenlijke breed gedragen, heldere uitkomst zouden leiden?

DINGtiid

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de zorgelijke conclusie van DINGtiid dat het huidige BFTK-proces tot een te hoge werkdruk leidt. DINGtiid doet een aantal voorstellen om het proces te stroomlijnen. Deze leden vragen hoe de Minister daar uitvoering aan geeft. Is inmiddels bij beide overheden geborgd dat er voldoende structurele personele inzet en continuïteit van kennis aanwezig is? En hoe reflecteert de Minister op de positie van DINGtiid in het BFTK-proces? Onderstreept de Minister het belang van een gelijkwaardige rol van Rijk en provincie jegens DINGtiid en vice versa? Zo ja, wat zal de Minister doen om dat te bewerkstelligen?

Onderwijs en onderzoek

De leden van de D66-fractie vinden het van groot belang dat er een integrale visie en ambitie is voor het Friese taalonderwijs, de kennisinfrastructuur voor de Friese taal en cultuur en een doorlopende leerlijn van peuter tot promovendus. DINGtiid concludeert dat er weinig samenhang zit in de BFTK-visie op het onderwijs. Deze leden zijn zich ervan bewust dat de bevoegdheid voor het onderwijs met name bij de provincie Fryslân belegd is, maar vragen de Minister om bereidheid waar mogelijk te ondersteunen om het beste onderwijs te realiseren. Deelt de Minister de zorg dat de onderwijsdoelen in de BFTK ook buiten zicht dreigen te raken als de doelen van het Taalplan Frysk 2030 niet gehaald worden?

De Minister stelt het Fries en het Nederlands als gelijkwaardige talen in de provincie Fryslân te zien. De leden van de D66-fractie zien in de omgang met de voorschoolse opvang echter een inconsistentie. Het Nederlands is in de voorschoolse opvang een verplichting, het Fries een optie. Deze leden vinden dat niet uit te leggen als een gelijkwaardige positie voor beide talen. Is de Minister van mening dat kinderen in Fryslân een gelijkwaardige taalontwikkeling in beide talen verdienen? Welke maatregelen neemt de Minister om de gelijke positie van beide talen in de voorschoolse fase te bevorderen? Ziet de Minister de meerwaarde voor de taalbevordering van meertalig opgroeien, juist om taalachterstanden weg te nemen? Acht de Minister de positie van het Fries in de voorschoolse opvang van belang?

De leden van de D66-fractie vinden het van belang dat alle Friese kinderen hun eigen moedertalen goed kunnen leren. Deelt de Minister het standpunt van DINGtiid dat er geen onwenselijke administratieve drempel moet worden opgelegd aan vmbo-scholen voor het opnemen van het leergebied Friese taal en cultuur? Binnenkort komt de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) met een nieuwe bachelor Fries. Deze leden vragen de Minister of zij toe kan zeggen dat er een volwaardige (180 studiepunten/ECTS), duurzame en toegankelijke bachelor Fries komt?

Rechtspraak en gevangenissen

De leden van de D66-fractie hadden graag kennis willen nemen van afspraken over de rechtspraak en de reactie van de Minister op de DINGtiid-adviezen daarover. Deze blijken echter te ontbreken. Deze leden vragen of de Minister die reactie alsnog kan geven en vragen of de Minister bereid is om de positie van Friestalige rechtszoekenden te beschermen? Is de Minister van mening dat Friezen Fries mogen spreken in de rechtspraak? Is de Minister ook van mening dat juist de rechtspraak recht dient te doen aan de rechtspositie van Friestalige rechtszoekenden? Deze leden vragen de Minister op welke termijn er sprake zal zijn van volledige tweetalige rechtspraak in Fryslân.

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het antwoord op de door hen geagendeerde kwestie van een Friese gedetineerde die het verboden werd Fries te spreken. Deze leden waren verbaasd dat, ook in algemene zin, een Nederlandstalige gedetineerde andere taalrechten heeft dan een Friestalige gedetineerde. Welke maatregelen neemt de Minister om de taalrechten van Friestalige gedetineerden gelijk te stellen aan die van Nederlandstalige gedetineerden? Deze leden concluderen dat deze casus zich vaker voor kan doen, waarbij gedetineerden afhankelijk zijn van of de penitentiaire inrichting een contract heeft met een tolkenbureau dat afspraken heeft met Friestalige tolken. Het bevreemdt hen dat de Minister de Kamer heeft gemeld dat er geen Friestalige tolk beschikbaar was, terwijl er wel Friestalige tolken beschikbaar waren, maar daar geen afspraken mee waren gemaakt. Hoe reflecteert de Minister daarop?

De leden van de D66-fractie concluderen dat veelvuldig correspondentie tussen kabinet en Kamer over de inzet van (Friese) tolken nog niet tot een oplossing hebben geleid voor het probleem. Wat heeft de Minister nodig om dit probleem op te lossen? Deze leden vragen of de Minister bereid is om bij de tussenevaluatie aan de Kamer te rapporteren over de praktijk van de Friese tolken door met tolken en belangenorganisaties in gesprek te gaan.

Friezen buiten Fryslân en samenwerking met Caribisch Nederland

De leden van de D66-fractie zijn verheugd om kennis te nemen van de versterking van de positie van het Papiaments, mede met dank aan de provincie Fryslân, in het Europees Handvest voor Regionale Talen en Talen van Minderheden. Deze leden vragen wanneer de verdere versterking van het Fries in het Handvest af wordt gerond? Zij vragen daarnaast aandacht voor de positie van Friezen buiten Fryslân. Is de Minister bereid om in te gaan op de adviezen van DINGtiid over de positie van Friezen buiten Fryslân?

Overige

De leden van de D66-fractie zijn benieuwd wanneer de motie Romke de Jong c.s. (Kamerstuk 36 200 VII, nr. 128) over het onderzoeken hoe de wettelijke zorgplicht en verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur zal worden uitgevoerd. Zij hebben in het DINGtiid-advies over een landelijke permanente commissie Fries geen voorstellen gezien die invulling geven aan dit breedgedragen verzoek voor een tijdelijk onderzoek van de Kamer. Wanneer komt de Minister met een reactie op het DINGtiid-advies over een Landelijke Commissie Frysk? Zal de Minister in haar reactie alsnog aangeven wél uitvoering te geven aan de door de Kamer aangenomen motie Romke de Jong c.s. voor het uitwerken van de wettelijke gedeelde zorgplicht?

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het voorstel van voormalig Minister De Jonge om taal explicieter als discriminatiegrond op te nemen. Op welke termijn verwacht de Minister daartoe een voorstel te doen aan de Kamer?

Is de Minister bereid om de Kamer in beide Rijkstalen van een antwoord te voorzien in dit schriftelijke overleg?

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

De leden fan de BBB-fraksje fine it Frysk in weardefol en wêzentlik ûnderdiel fan de Nederlânske taal – en kultuerskiednis. It Frysk is net allinnich in middel ta kommunikaasje, mar ek in drager fan identiteit, ferbûnens en histoarysk besef. It behâld en it befoarderjen fan it Frysk fertsjinje dan ek oanhâldend omtinken en ynset, sawol op bestjoerlik as maatskiplik niveau.

De leden fan de BBB-fraksje lêze dat mei de Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer (BFTK) 2022–2028 de ynset foar it beskermjen en befoarderjen fan de Fryske taal en kultuer fersterke is. Sy konstatearje dat it Ryk hjirfoar 18 miljoen euro beskikber stelt. De leden freegje oft dit bedrach tarikkend achte wurdt en op hokker wize de ferdieling fan de middels foarmjûn wurdt, sadat dy effektyf bydrage oan de doelen dy't steld binne.

De leden fan de BBB-fraksje freegje omtinken foar de strukturele boarging fan de Fryske taal binnen it ûnderwiis. Sy stypje de oanbefeling fan DINGtiid om ûnderwiissambysjes foar it Frysk op alle niveau's yn gearhing te beskôgjen. Sy freegje hoe't it kabinet de trochgeande learline foar it Frysk konkreet fersterkje wol en hokker maatregels troffen wurde om it fak Frysk oantrekliker te meitsjen foar studinten en dosinten. Fierder konstatearje de leden fan de BBB-fraksje dat DINGtiid derop wiist dat der te min gearhing sit yn de BFTK-fyzje op it ûnderwiis en dêrom foarstelt om in aparte ûnderwiisnotity op te stellen. Sy wize derop dat de provinsje Fryslân mei it Taalplan Frysk 2030 al in gearhingjende ûnderwiisfyzje ûntwikkele hat foar de trochrinnende learline fan de Fryske taal en dat de provinsje boppedat in wichtige bestjoerlike ferantwurdlikheid draacht foar it Fryske taalûnderwiis. De leden fan de BBB-fraksje freegje de Minister dêrom te befêstigjen dat it Taalplan Frysk 2030 de liedende ûnderwiisnotity is foar it Fryske taalûnderwiis. Dêrneist fernimme se graach oft de Minister de soarch dielt dat it net beheljen fan de doelen út it Taalplan Frysk 2030 derta liede kinne soe dat ek de ûnderwiisdoelen fan de BFTK bûten berik reitsje.

As lêste wize de leden fan de BBB-fraksje op it belang fan in strukturele ferankering fan de Fryske taal yn de learare-opliedings. Sy stelle foar om studinten dy't harren oplieding yn Ljouwert folgje, de Fryske taal op te nimmen yn it ûnderwiisprogramma. Yn it ferline waard oppere dat dit in drompel foarmje kinne soe foar studinten fan bûten de provinsje, mar yn oare Europeeske regio's mei lytsere talen blykt dat krekt in fanselssprekendheid en suksesfol ûnderdiel fan de oplieding te wêzen. De leden fan de BBB-fraksje binne fan betinken dat it opnimmen fan de Fryske taal net allinnich bydraacht oan learkrêften dy't genôch foech hawwe, mar ôfstudearren ek in ekstra kwalifikaasje biedt dy't harren sterker makket op de arbeidsmerk. Sy freegje de Minister dêrom hoe't sy tsjin dit foarstel oansjocht en oft sy ree is om te ûndersykjen hoe't dit struktureel ynfierd wurde kin.

De leden fan de BBB-fraksje fine it essinsjeel dat it Frysk net allinnich in formele erkenning krijt, mar ek werklik tapast wurdt yn it bestjoerlik ferkear en de rjochtspraak. Sy freegje hoe't it kabinet útfiering jout oan de advizen fan DINGtiid om it Frysk faker te brûken yn juridyske prosedueres

en hoe't de bewustwurding ûnder oerheidsynstânsjes hjiroer fergrutte wurdt. Dy leden konstatare dat Fryske rjochtssykjenden noch altyd net sûnder tûkelteammen yn it Frysk harren rjocht fine kinne, nettsjinsteande it feit dat it Frysk wetlik in folweardige rjochts – en bestjoerstaal is yn de provinsje Fryslân en de byhearrende rjochtsgebieten. Sy freegje de Minister oft hy it stânpunt dielt dat de oerheid Fryske rjochtssykjenden werklik by steat stelle moat om sûnder obstakels diel te nimmen oan de rjochtsgong yn de Fryske taal. Dêrneist wolle sy witte oft de Minister fan betinken is dat de rjochtspraak / oerheid hâlden is oan ynternasjonale ferdragen, lykas it Ramtferdrach oangeande de beskerming fan nasjonale minderheden, en hokker stappen hja set om neilibbing dêrfan te befoarderjen. En is de Minister ree om by de tuskenevaluaasje oan de Keamer te rapportearjen oer de praktyk fan de Fryske tolken troch mei tolken en belange-organisaasjes yn petear te gean?

De leden fan de BBB-fraksje hawwe fernommen dat de Minister earder tasein sjen te sille nei de ratifikaasje fan oanfoljende artikels yn it Europeesk Hânfêst foar Regionale Talen en Talen fan Minderheden. Dy leden fernimme op dat der yntusken stappen set binne foar it Papiamintsk, wêrby't artikels ûnder Diel 3 fan it Hânfêst ratifisearre binne dy't foar it Frysk noch net fêstlein binne. De leden freegje de Minister wannear't sy ferwachtet dit proses foar it Frysk ôf te rûnjen en hokker konkrete ferfolchstappen hja dêryn foarsjocht. Sy ferwize dêrby nei de Sânde rapportaasje fan Nederlân oangeande it Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden en de Oanbiedingsbrief by de kabinetsreaksje Nederlân Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden en it Ramtferdrach oer de beskerming fan nasjonale minderheden.

De leden fan de BBB-fraksje hawwe fernommen dat de amtsfoargonger fan de Minister earder oanjûn taal eksplisiter as diskriminaasjegrûn yn de wet opnimme te wollen. Sy freegje de Minister oft dit kloppet en freegje de Minister of, en op hokker termyn sy ferwachtet in wetsfoarstel dêrta by de Twadde Keamer yn te tsjinjen. Dêrneist fernimme sy graach hokker stappen de Minister ûndernimt om diskriminaasje op basis fan taal, wêrûnder it Frysk, yn de praktyk foar te kommen en te bestriden.

De leden fan de BBB-fraksje lêze dat boargerpartisipaasje in wichtige pylder foarmet binnen de BFTK. Sy stypje inisjativen lykas Stim fan Fryslân en freegje op hokker wize Fryske ynwenners struktureel belutsen bliuwe by de útfiering en evaluaasje fan de ôfspraken. Dêrneist freegje sy hoe't jongeren, mei troch it inisjatyf Asega's, noch aktiver belutsen wurde kinne by it Fryske taalbelied.

De leden fan de BBB-fraksje freegje om ferdúdliking oer de monitoaring en evaluaasje fan de BFTK. Sy lêze dat dêrby de Fryske Taalatlas en de njoggen pylders fan it UNESCO-taalfitaliteitsmodel brûkt wurde. Hja freegje hoe't dy ynstruminten konkreet bydrage oan it mjitten fan de fuortgong en oft oanfoljende metoaden oerwage wurde om it effekt fan it belied skerper yn kaart te bringen. Dêrneist freegje sy oft it wol foldwaande is dat provinsje en ryk mar twa kear yn it jier mei-inoar oerlize. Ek freegje sy oft it net te lang duorret dat de evaluaasje pas yn 2026 plakfynt.

De leden fan de BBB-fraksje fine it wichtich dat it Frysk syn plak behâldt yn de media en sjoernalistyk. Sy stypje de ûntwikkeling fan in HBO-minor Fryske sjoernalistyk en freegje hoe't de ynterstream fan studinten garandearre wurdt. Ek freegje sy hokker stappen set wurde om de kwaliteit fan it Frysk yn de media te ferbetterjen en oft oanfoljende maatregels nedich binne om it brûken fan de Fryske taal yn de skreaune en sprutsen parse te

befoarderjen. De leden fan de BBB-fraksje priizgje de Fryske nijsmedia dy't harren ynspanne om it oandiel Frysk yn de skreaune parse te fergrutsjen, lykas Omrop Fryslân.

De leden fan de BBB-fraksje freegje oft it mooglik is dat it Ryk in rol spilet yn it beskikber meitsjen fan de Fryske taal yn platformen lykas Duolingo, sadat it Frysk tagonklikker wurdt foar in breder publyk.

As lêste wolle de leden fan de BBB-fraksje witte wat de stân fan saken is wat de moasje fan de leden Bevers en Van der Molen (Keamerstik 36 200 VII, nr. 132) oanbelanget by de nije bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer ûndersykje oft de ynstelling fan in lanlike «kommisje Frysk» mooglik is.

De leden fan de BBB-fraksje bliuwe harren ynsetten foar in sterke posysje fan it Frysk en sjogge út nei it beäntwurdzjen fan harren fragen.

De leden van de BBB-fractie vinden het Fries een waardevol en wezenlijk onderdeel van de Nederlandse taal- en cultuurgeschiedenis. Het Fries is niet alleen een middel tot communicatie, maar ook een drager van identiteit, verbondenheid en historisch besef. Het behoud en de bevordering van het Fries verdienen dan ook voortdurende aandacht en inzet, zowel op bestuurlijk als maatschappelijk niveau.

De leden van de BBB-fractie lezen dat met de BFTK 2024–2028 de inzet voor het beschermen en bevorderen van de Friese taal en cultuur is versterkt. Zij constateren dat het Rijk hiervoor achttien miljoen euro beschikbaar stelt. Deze leden vragen of dit bedrag toereikend wordt geacht en op welke wijze de verdeling van de middelen wordt vormgegeven, zodat deze effectief bijdragen aan de gestelde doelen.

De leden van de BBB-fractie vragen aandacht voor de structurele borging van de Friese taal binnen het onderwijs. Deze leden ondersteunen de aanbeveling van DINGtiid om onderwijsambities voor het Fries op alle niveaus in samenhang te beschouwen. Zij vragen hoe het kabinet de doorgaande leerlijn voor het Fries concreet wil versterken en welke maatregelen worden getroffen om het vak Fries aantrekkelijker te maken voor studenten en docenten.

Voorts constateren de leden van de BBB-fractie dat DINGtiid erop wijst dat er te weinig samenhang zit in de BFTK-visie op het onderwijs en dat DINGtiid daarom voorstelt om een aparte onderwijsnotitie op te stellen. Zij wijzen erop dat de provincie Fryslân met het Taalplan Frysk 2030 reeds een samenhangende onderwijsvisie heeft ontwikkeld voor de doorlopende leerlijn van de Friese taal en dat de provincie bovendien een belangrijke bestuurlijke verantwoordelijkheid draagt voor het Friese taalonderwijs. Deze leden vragen de Minister daarom te bevestigen dat het Taalplan Frysk 2030 de leidende onderwijsnotitie is voor het Friese taalonderwijs. Daarnaast vernemen zij graag of de Minister de zorg deelt dat het niet behalen van de doelen uit het Taalplan Frysk 2030 ertoe zou kunnen leiden dat ook de onderwijsdoelen van de BFTK buiten bereik raken.

Tot slot wijzen de leden van de BBB-fractie op het belang van een structurele verankering van de Friese taal in de lerarenopleidingen. Zij stellen voor om voor studenten die hun opleiding in Leeuwarden volgen, de Friese taal op te nemen in het onderwijsprogramma. In het verleden werd geopperd dat dit een drempel zou kunnen vormen voor studenten van buiten de provincie, maar in andere Europese regio's met kleinere talen blijkt dit juist een vanzelfsprekendheid en succesvol onderdeel van de opleiding te zijn. Deze leden zijn van mening dat het opnemen van de

Friese taal niet alleen bijdraagt aan voldoende bevoegde leerkrachten, maar afgestudeerden ook een extra kwalificatie biedt die hen sterker maakt op de arbeidsmarkt. Zij vragen de Minister daarom hoe zij tegen dit voorstel aankijkt en of zij bereid is te onderzoeken hoe dit structureel kan worden ingevoerd.

De leden van de BBB-fractie vinden het essentieel dat het Fries niet alleen een formele erkenning krijgt, maar ook daadwerkelijk wordt toegepast in het bestuurlijk verkeer en de rechtspraak. Deze leden vragen hoe het kabinet uitvoering geeft aan de adviezen van DINGtiid om het Fries vaker te gebruiken in juridische procedures en hoe de bewustwording hierover onder overheidsinstanties wordt vergroot. Zij constateren dat Friese rechtszoekenden nog altijd niet zonder belemmeringen in het Fries hun recht kunnen halen, ondanks het feit dat het Fries wettelijk een volwaardige rechts- en bestuurstaal is in de provincie Fryslân en de bijbehorende rechtsgebieden. Zij vragen de Minister of zij het standpunt deelt dat de overheid Friese rechtszoekenden daadwerkelijk in staat moet stellen om zonder obstakels deel te nemen aan de rechtsgang in de Friese taal. Daarnaast willen zij weten of de Minister van mening is dat de rechtspraak/overheid gehouden is aan internationale verdragen, zoals het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden, en welke stappen zij zet om naleving hiervan te bevorderen. Is de Minister bereid om bij de tussenevaluatie aan de Kamer te rapporteren over de praktijk van de Friese tolken door met tolken en belangenorganisaties in gesprek te gaan?

De leden van de BBB-fractie hebben vernomen dat de Minister eerder heeft toegezegd te zullen kijken naar de ratificatie van aanvullende artikelen in het Europees Handvest voor Regionale Talen en Talen van Minderheden. Deze leden merken op dat er inmiddels stappen zijn gezet voor het Papiaments, waarbij artikelen onder Deel 3 van het Handvest zijn geratificeerd die voor het Fries nog niet zijn vastgelegd. Zij vragen de Minister wanneer zij verwacht dit proces voor het Fries af te ronden en welke concrete vervolgstappen zij hierin voorziet. Zij verwijzen hierbij naar de kabinetsreactie op het zevende evaluatierapport over Nederland inzake het Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden en het vierde advies over Nederland inzake het Kaderverdrag voor de bescherming van nationale minderheden van de Raad van Europa (Kamerstuk 36 410 VII, nr. 89).

De leden van de BBB-fractie hebben vernomen dat de ambtsvoorganger van de Minister eerder heeft aangegeven taal explicieter als discriminatiegrond in de wet op te willen nemen. Deze leden vragen de Minister of dit klopt en vragen de Minister of en op welke termijn zij verwacht een wetsvoorstel hiertoe bij de Tweede Kamer in te dienen. Daarnaast vernemen zij graag welke stappen de Minister onderneemt om discriminatie op basis van taal, waaronder het Fries, in de praktijk te voorkomen en te bestrijden.

De leden van de BBB-fractie lezen dat burgerparticipatie een belangrijke pijler vormt binnen de BFTK. Deze leden ondersteunen initiatieven zoals Stim fan Fryslân en vragen op welke wijze Friese inwoners structureel betrokken blijven bij de uitvoering en evaluatie van de afspraken. Daarnaast vragen zij hoe jongeren, mede door het initiatief Asega's, nog actiever kunnen worden betrokken bij het Friese taalbeleid.

De leden van de BBB-fractie vragen om verduidelijking over de monitoring en evaluatie van de BFTK. Deze leden lezen dat hierbij de Fryske Taalatlas en de negen pijlers van het UNESCO-taalvitaliteitsmodel worden gebruikt. Zij vragen hoe deze instrumenten concreet bijdragen

aan het meten van de voortgang en of aanvullende methodes worden overwogen om het effect van het beleid scherper in kaart te brengen. Daarnaast vragen zij of het wel voldoende is dat provincie en rijk slechts twee keer per jaar met elkaar overleggen. Ook vragen zij of het niet te lang duurt als de evaluatie pas in 2026 plaatsvindt.

De leden van de BBB-fractie vinden het belangrijk dat het Fries zijn plaats behoudt in de media en journalistiek. Deze leden ondersteunen de ontwikkeling van een hbo-minor Friese journalistiek en vragen hoe de instroom van studenten gewaarborgd wordt. Tevens vragen zij welke stappen worden gezet om de kwaliteit van het Fries in de media te verbeteren en of aanvullende maatregelen nodig zijn om het gebruik van de Friese taal in de geschreven en gesproken pers te bevorderen. Zij prijzen de Friese nieuwsmidia die zich inspannen om het aandeel Fries in de geschreven pers te vergroten, evenals Omrop Fryslân.

De leden van de BBB-fractie vragen of het mogelijk is dat het Rijk een rol speelt in het beschikbaar maken van de Friese taal in platforms zoals Duolingo, zodat het Fries toegankelijker wordt voor een breder publiek.

Tot slot willen de leden van de BBB-fractie weten wat de stand van zaken is wat betreft de motie van de leden Bevers en Van der Molen over bij de nieuwe bestuursafspraken Friese taal en cultuur onderzoeken of de instelling van een landelijke «commissie Frysk» (Kamerstuk 36 200 VII, nr. 132) mogelijk is.

De leden van de BBB-fractie blijven zich inzetten voor een sterke positie van het Fries en zien uit naar de beantwoording van hun vragen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie vinden het een goede zaak dat wordt gewerkt aan de uitvoering van de afspraken die zijn vastgelegd in de BFTK. Zij hebben hierover verschillende vragen aan de Minister.

Allereerst vragen de leden van de CDA-fractie hoe de Minister uitvoering geeft aan de adviezen van DINGtiid om het BFTK-proces te stroomlijnen. DINGtiid heeft geconcludeerd dat het huidige proces tot een te hoge werkdruk leidt en heeft voorstellen gedaan om dit te verbeteren. Deze leden willen weten of inmiddels bij beide overheden geborgd is dat er voldoende structurele personele inzet en continuïteit van kennis aanwezig is. Daarnaast vragen zij of de Minister het belang van een gelijkwaardige rol van Rijk en provincie jegens DINGtiid en vice versa onderstreept. DINGtiid heeft aangegeven haar wettelijke adviserende taak niet optimaal te kunnen uitvoeren. Zij willen weten wat de Minister zal doen om dit te bewerkstelligen.

De leden van de CDA-fractie missen in de BFTK een visie over het belang van de Friese taal. Deze leden vragen of de Minister bereid is om bij de tussentijdse evaluatie van de BFTK uitgebreider in te gaan op de inherente waarde van de Friese taal en cultuur. Ook willen zij weten of de Minister het streven naar een tweetalig Fryslân onderschrijft, waarin zowel het Fries als het Nederlands een gelijkwaardige, volwaardige positie heeft in alle domeinen van het maatschappelijke leven.

Verder vragen de leden van de CDA-fractie of de Minister bereid is er bij DINGtiid op aan te dringen dat de simultane processen bij voorkeur tot een gezamenlijke, breed gedragen en heldere uitkomst zouden leiden. Er is behoefte aan heldere en breed gedragen langetermijndoelen om effectief beleid te kunnen voeren.

DINGtiid heeft opgemerkt dat het Fries gebaat is bij concrete maatregelen en niet bij slechts een «streven» of «verkenning». De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister bereid is bij de tussenevaluatie te bezien op welke onderwerpen nog concrete doelstellingen ontbreken. Ook willen deze leden weten welke maatregelen de Minister neemt om onderzoek naar de effectiviteit van het taalbeleid op de lange termijn te bevorderen.

Op het gebied van onderwijs vragen de leden van de CDA-fractie of de Minister onderstreept dat het Taalplan Frysk 2030 de leidende onderwijsnotitie is voor het Friese taalonderwijs. Zij maken zich zorgen dat de onderwijsdoelen in de BFTK ook buiten zicht zouden dreigen te raken als de doelen van het Taalplan Frysk 2030 niet gehaald worden.

In de voorschoolse fase wordt de positie van het Nederlands belangrijker geacht dan het Fries. De leden van de CDA-fractie vragen welke maatregelen de Minister neemt om de gelijke positie van beide talen in de voorschoolse fase te bevorderen. Deze leden willen weten of de Minister de meerwaarde ziet voor de taalbevordering van meertalig opgroeien, juist om taalachterstanden weg te nemen, en of de Minister de positie van het Fries in de voorschoolse opvang van belang acht.

DINGtiid heeft stevige kritiek geuit op de werkwijze voor het Fries op vmbo-scholen. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister het standpunt van DINGtiid deelt dat er geen onwenselijke administratieve drempel moet worden opgelegd aan het vmbo voor het opnemen van het leergebied Friese taal en cultuur.

Binnenkort komt de RUG met een nieuwe bachelor Fries. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister er vertrouwen in heeft dat er een volwaardige (180 ECTS), duurzame en toegankelijke bachelor Fries komt.

Friese rechtszoekenden kunnen nog altijd niet altijd in het Fries hun recht vinden, terwijl het wettelijk een volwaardige rechts- en bestuurstaal is in de provincie Fryslân. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister het standpunt deelt dat de overheid Friese rechtszoekenden in staat moet stellen om zonder belemmeringen deel te nemen aan de rechtsgang in de Friese taal. Deze leden willen ook weten of de Minister van mening is dat de rechtspraak gehouden is aan internationale verdragen zoals het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden.

DINGtiid adviseert een structurele relatie aan te gaan met organisaties van groot belang voor de Friese cultuurinfrastructuur. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister van mening is dat een verhoogde Rijksinzet voor de Friese taal geenszins mag leiden tot een verminderde inzet vanuit de provincie Fryslân. Zij willen weten wat de Minister doet om de provincie Fryslân, indien nodig, aan te spreken op de gedeelde zorgplicht voor de Friese taal en cultuur.

De leden van de CDA-fractie vragen ook of de Minister bereid is om vanaf de tussentijdse evaluatie te bezien hoe de positie van Friestaligen buiten Fryslân bevorderd kan worden. DINGtiid is uitgebreid ingegaan op deze positie, maar de Minister is hier in de reactie niet op ingegaan.

Het DINGtiid-advies over een permanente Landelijke Commissie Frysk geeft geen uitvoering aan de motie van de Kamer. De leden van de CDA-fractie vragen wanneer de Minister met een reactie komt op het DINGtiid-advies over een Landelijke Commissie Frysk. Deze leden willen weten of de Minister in haar reactie alsnog zal aangeven wél uitvoering te geven aan de door de Kamer aangenomen motie-Romke de Jong voor het uitwerken van de wettelijke gedeelde zorgplicht door een commissie.

In aanloop naar de BFTK zijn veel organisaties betrokken geweest vanuit het Friese veld om tot een gedragen bestuursafpraak te komen. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister een overzicht kan geven van het tijdspad van de implementatie van de BFTK.

De Minister heeft eerder toegezegd te zullen kijken naar de ratificatie van aanvullende artikelen in het Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden. De leden van de CDA-fractie vragen wanneer de Minister verwacht dit proces te hebben afgerond.

Tot slot vragen de leden van de CDA-fractie op welke termijn de Minister verwacht een wet in te dienen bij de Tweede Kamer om taal explicieter als discriminatiegrond in de wet op te nemen. De vorige Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie (BZK) heeft immers aangegeven dit te willen doen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie

De leden van de ChristenUnie-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Minister over het advies van DINGtiid betreffende de Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2024–2028 en Friestalige Journalistiek. Deze leden delen in de waardering die de Minister in deze brief uitsprekt naar DINGtiid en haar adviezen omtrent de BFTK 2024–2028. Zij hebben over de brief nog enkele vragen.

Het valt de leden van de ChristenUnie-fractie op dat de Minister in haar brief weinig erkenning geeft aan de conclusie van DINGtiid dat het huidige BFTK-proces tot een te hoge werkdruk leidt. Deze leden zijn benieuwd of de Minister op de hoogte is van deze hoge werkdruk en of er concrete plannen zijn om deze werkdruk te verlagen en het BFTK-proces te stroomlijnen om te voorkomen dat genoemde plannen en adviezen onuitvoerbaar worden.

De leden van de ChristenUnie-fractie stellen in overeenstemming met DINGtiid dat er een visie mist over het belang van de Friese taal. Deze leden zijn overtuigd van de inherente waarde van de Friese taal voor de cultuur en het levend cultuurhistorisch erfgoed van Nederland. Zij vragen de Minister of zij zich hier bij aansluit en of zij bereid is om bij de tussentijdse evaluatie van de BFTK uitgebreider in te gaan op de inherente waarde van de Friese taal en cultuur. Waarom is de Friese taal en haar behoud volgens de Minister van belang voor Nederland?

De leden van de ChristenUnie-fractie erkennen, samen met de Minister en DINGtiid, het belang van onderwijs in het waarborgen van de Friese taal. De Minister geeft aan dat de infrastructuur van de hele onderwijsketen is verstevigd en dat structurele en incidentele middelen worden toegekend om dit proces te blijven ondersteunen. Deze leden zouden graag verdere toelichting ontvangen van de Minister over welke middelen zij hier spreekt en hoe deze het proces ondersteunen.

De leden van de ChristenUnie-fractie sluiten zich aan bij de zorg van DINGtiid wat betreft het creëren van onwenselijke administratieve drempels naar aanleiding van het feit dat scholen die vmbo-onderwijs aanbieden officieel toestemming moeten aanvragen voor het opnemen van het leergebied Friese taal en cultuur. De Minister gaat niet in op deze kwestie en dus de vraag aan de Minister of zij deze zorg deelt. Zo ja, wat zal er gedaan worden om te voorkomen dat administratieve drempels ontstaan?

De brief benoemt dat het Rijk en de provincie middelen beschikbaar zal stellen voor een bacheloropleiding Fries op de RUG. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de Minister of zij de komst en het behoud van deze bachelor Fries kan waarborgen. Dit met het oog op de bezuinigingen op hoger onderwijs die dit kabinet doorvoert en de uitwerkingen die deze hebben op het aanbod van talenstudies.

De leden van de ChristenUnie-fractie willen graag aandacht vragen voor het feit dat het nog steeds niet in alle gevallen mogelijk is voor Friese rechtszoekenden om in het Fries hun recht te halen. In eerdere brieven wees de Minister op het belang van de afstand tussen de wetgevende en de rechtelijke macht en hield om die reden afstand van deze problematiek. Toch zijn deze leden ervan overtuigd dat het de taak van de Minister is om te voorzien in de beschikbaarheid van de Friese taal, aangezien deze een volwaardige rechts- en bestuurstaal is in de provincie Fryslân. Daarom stellen zij de volgende vraag: op welke termijn zal er sprake zijn van volledige tweetalige rechtspraak in Fryslân? Welke acties onderneemt dit kabinet om tweetalige rechtspraak te realiseren?

Het valt de leden van de ChristenUnie-fractie op dat er nog steeds problemen zijn met betrekking tot de inzet van Friese tolken. Uit eerdere vragen aan de Minister van de ChristenUnie-fractie blijkt dat dit probleem al jaren speelt (Kamerstuk 35 300 VII, nr. 114). Daarom willen deze leden vragen of de Minister bereid is om bij de tussenevaluatie aan de Kamer te rapporteren over de praktijk van de Friese tolken door met tolken en belangenorganisaties in gesprek te gaan.

De leden van de ChristenUnie-fractie concluderen daarnaast dat de Minister niet ingaat op de positie van Friestaligen buiten Fryslân, waar de DINGtiid dit wel doet. Om het behoud van de Friese taal te kunnen garanderen is het ook de verantwoordelijkheid van de Minister om in te staan voor de positie van Friestaligen buiten de eigen provincie. Daarom zouden deze de Minister willen vragen om haar licht te laten schijnen op de positie van Friestaligen buiten Fryslân.

II Antwoord/reactie van de Minister